

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství **Economia, a. s.** Praha

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

- Josef BUDÍK: Sekundární trh cenných papírů
 Martin MANDEL: Devalvace devizového kurzu a inflace
 Kateřina ŠANTRŮČKOVÁ: Příjmy, výdaje a úspory obyvatelstva v roce 1991
 Zdeněk VESELÝ: Specifika tvorby zisku státních podniků v závěru roku 1991
 František DUCHEČEK: Některé otázky řízení oběžného majetku podniků v tržní ekonomice
 Jozef OLŠOVSKÝ: K problematice stimulování podnikatelských aktivit
 Finance a úvěr v zahraničí

- Jiří BÖHM: Měnová politika Japonské centrální banky
 Anna SZULÉNYIOVÁ: Finančné podpory na prevenciu a kontrolu znečisťovania životného prostredia v krajinách OECD
 Informace pro čtenáře

Uprostřed čísla:

Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovnictví a finančních trhů** (na pokračování — 21. část) ss. O-637 — S(A → Č)-644

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekci vyd. HarperCollins Publishers.

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House **Economia**, Prague

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

CONTENTS

- Josef BUDÍK: Secondary Security Market
 Martin MANDEL: Exchange Rate Devaluation and Inflation
 Kateřina ŠANTRŮČKOVÁ: Receipts, Outlays and Savings of Households in 1991
 Zdeněk VESELÝ: Peculiarities of Profit Performance of State Enterprises in Late 1991
 František DUCHEČEK: Some Questions of Managing Firm's Current Assets in a Market Economy
 Jozef OLŠOVSKÝ: Toward the Issue of Stimulation of Entrepreneurial Activities

Finance and Credit Abroad

- Jiří BÖHM: Monetary Policy of Bank of Japan
 Anna SZULÉNYIOVÁ: Financial Assistance Systems for Pollution Prevention and Control in OECD Countries

In the middle of this issue:

Frederic S. MISHKIN: **Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued — Part XXI) pp. O-637—S(A → Č)-644

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of this series in No. 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

K problematike stimulovania podnikateľských aktivít

Jozef OLŠOVSKÝ*

Prechod od systému centrálne plánovaného hospodárstva k trhovému je bezpochyby zložitým a dlhotrvajúcim procesom. Podnikateľské subjekty sú pri transformácii našej ekonomiky stále viac vystavované tlaku meniacich sa ekonomických podmienok, na ktoré sa budú musieť v relatívne krátkom čase adaptovať. Makroekonomická politika by mala v tomto zložitom procese vytváraniu príaznivého ekonomickej prostredia pre podnikateľské subjekty napomáhať.

HLavnými nástrojmi makroekonomickej politiky podľa prijatého scenára radikálnej ekonomickej reformy je predovšetkým reštriktívna finančná a menová politika, liberalizácia cien, liberalizácia zahraničného obchodu, vnútorná zameniteľnosť čs. koruny a iné nástroje a opatrenia.

Pri formovaní makroekonomickej politiky u nás môžu byť veľmi poučné skúsenosti iných krajín, najmä hospodársky vyspelých krajín s trhovou ekonomikou; preto im je v príspevku venovaná patričná pozornosť.

Niekteré skúsenosti z uplatňovania makroekonomickej politiky v zahraničí

Hned' na úvod treba zdôrazniť, že jednotlivé prvky, ktoré sa objavujú v hospodárskej praxi vyspelých krajín, nemožno jednoducho kopírovať a preberať do našej hospodárskej politiky, vzhladom na naše špecifické podmienky.

Makroekonomická politika vyspelých západoeurópskych štátov je založená na dôslednej politike odbúravania, resp. znižovania rozpočtových deficitov a presúvania štátnych regulačných opatrení k novým formám daňovej a úverovej politiky, ktoré bezprostrednejšie ovplyvňujú rozhodovanie jednotlivých hospodárských subjektov. Cieľom tejto politiky je posilnenie individuálnych trhových subjektov a oslabenie alokačnej funkcie štátu, ktorá deformovala náplň základných hodnotových kategórií podmieňujúcich rozhodovanie podnikov a jednotlivcov.

Z inštitucionálneho hľadiska sa zvýšený záujem štátu na dlhodobejšom formovaní stabilného makroekonomickej prostredia prejavuje v dôraze na rozvoj dlhodobejšej finančnej politiky. Viaceré hospodársky vyspelé krajiny vypracovávajú 3-5ročné finančné a rozpočtové výhľady.

* Ing. Jozef Olšovský, dlholetý pracovník ÚÚNV Bratislava, nyní SNAZIR Bratislava
Príspevok bol redakciu po úprave odovzdatý 18. 2. 1992.

Daňové reformy v týchto krajinách priniesli zníženie daňového zaťaženia podnikov a jednotlivcov, ktoré sa doposiaľ vzhľadom na vysokú progresivitu daňových sadzieb stávali brzdou vyšej individuálnej hospodárskej aktivity. Druhou tendenciou v daňovej politike je posun od priamych daní k daniam nepriamym. Všeobecne sa znižujú aj ďalšie odvodové povinnosti podnikateľského sektoru, napr. príspevky do fondov sociálneho poistenia.

Ďalšou stránkou daňových reforiem je podstatné obmedzenie štátnych subvenčií a dotácií podnikovej sféry, ako aj daňových zvýhodnení, ktoré mali v minulosti veľké spoločnosti a ktoré nezodpovedajú efektívnym podnikateľským a inovačným kritériám. Daňová politika neodstraňuje prax poskytovania daňových zvýhodnení absolútne. Táto politika je však jednoznačne podriadená cieľom demopolizácie trhu a stratégii technologického rozvoja. Osobitné daňové zvýhodnenia sa poskytujú napr. malopodnikateľskému sektoru. Inou formou daňových zvýhodnení uplatňovaných u všetkých podnikov, sú napr. daňové úľavy pri zavádzaní informačnej techniky a nových technologických zariadení a pri výdavkoch, ktoré podniky vynakladajú na výskum a vývoj.

V 80. rokoch dochádza aj k realizácii snáh o celkové komplexné prehĺbenie integračného procesu v rámci Európskeho spoločenstva. Jadrom týchto snáh je formovanie spoločného trhu na taký jednotný trh, v ktorom sa budú tovary, kapitál a pracovné sily pohybovať slobodne a bez obmedzovania podmienok konkurenčie. Vytvorenie takéhoto jednotného trhu si vyžaduje aj odstránenie tzv. daňových hraníc, t. j. vyrównanie rozdielov v daňových sústavách členských štátov. V oblasti nepriamych daní, ktorým sa prisudzuje prvoradý význam, bola už vo všetkých členských štátoch zavedená daň z pridanéj hodnoty a bol zavedený aj spoločný základ, z ktorého sa daň odvoduže. Ďalej bolo navrhnuté, aby vo všetkých členských štátoch Európskeho spoločenstva bol počet sadzieb obmedzený na dve, a to normálnu sadzbu v rozpäti od 14 do 20 % a zníženú sadzbu, ktorá by platila pre základné životné potreby, ako sú napr. potraviny, lieky, energia a tiež napr. pre knihy, a to s rozmedzím od 4 do 9 %.

Formovanie našej hospodárskej politiky na podporu podnikateľských aktivít

Makroekonomická politika bude aj v nasledujúcim období, v ktorom bude prebiehať proces privatizácie, zohrávať nadálej dôležitú úlohu. Nielen počas obdobia samotnej privatizácie, ale aj počas celého prechodného obdobia na ceste k trhovej ekonomike budú vznikať nové problémy, ktoré bude musieť riešiť okrem iného práve makroekonomická politika štátu. Zásadné ekonomicke zmeny v čs. hospodárstve si preto vyžadujú aj sústavné hľadanie a formovanie takých nových makroekonomických nástrojov, ktoré budú schopné na príslušné problémy aktívne reagovať a ktorými bude možné účinne pôsobiť na efektívny vývoj všetkých ekonomických subjektov.

Podniky môže štát podporovať buď priamo (napr. prostredníctvom subvencii, rôznymi úverovými úľavami a pod.), alebo nepriamo, cez zodpovedajúce daňové predpisy. Na základe zahraničných skúseností z trhových ekonomík je známe, že väčšinou sa dáva prednosť podpore nepriamej pred priamou. Priama podpora má naproti tomu svoje dobré uplatnenie najmä vtedy, ak treba pre podnikateľskú činnosť vytvoriť lepšie podmienky v počiatočnej fáze podnikania (k vytvoreniu finančných možností zodpovedajúcich kapitálovému trhu) alebo ak je potrebná prechodná pomoc pri štrukturálnych zmenách.

Niekteré námyty na ďalšie zdokonalenie stimulácie podnikateľských aktivít

Pri koncipovaní ďalších konkrétnych hospodárskopolitických opatrení bude potrebné odhadovať ich vplyv na stimuláciu ekonomických aktivít, a to nielen v oblasti súčasne existujúcich ekonomických aktivít, ale aj v oblasti tých aktivít, ktoré budú vznikať v procese privatizácie a štrukturálnej prestavby. Je samozrejme, že v priebehu transformačného procesu bude potrebné hľadať, formovať a neustále skvalitňovať všetky možné formy podpory rozvoja podnikateľských aktivít. Z rôznych foriem podpory možno menovať najmä finančnú a menovú politiku, uplatňovanie politiky diferencovaného daňového zaťaženia, rôzne subvenčné a diferencované pôsobiace odpočtové opatrenia a pod. Námyty na ďalšie zdokonaľovanie stimulácie podnikateľských aktivít, ktoré sú v tejto časti príspievku uvedené, vyplývajú jednak z doterajších poznatkov v tejto oblasti u nás (tie sú konfrontované s návrhmi a názormi podnikateľskej sféry), jednak zo skúseností vyspelych trhových ekonomík. Ide o nasledujúce konkrétné námyty:

S cieľom podporiť rozvoj nových malých podnikov by bolo vhodné zvážiť možnosť zavedenia úplnej daňovej úľavy v prvom období ich podnikania, napr. v prvom roku podnikania pre tie čs. subjekty (nielen pre podniky zo zahraničnou majetkovou účasťou), ktoré splnia príslušné, vopred stanovené kritériá pre udelenie takýchto úľav.

Stojí tiež za zváženie v záujme podpory rozvoja podnikateľských aktivít stanoviť zníženie základne pre odvod zo zisku o tvorbu rezervného fondu, pretože ide o povinný fond (napr. ako je to v Dánsku, kde sa prevádzka 25 % hrubého zisku na investičný rezervný fond). Ďalej by mohlo ísť o zníženie základne pre odvod zo zisku napr. o výdavky na rekvalifikáciu pracovníkov a na tvorbu nových pracovných príležitostí.

Vzhľadom na súčasnú nepružnú metodiku určenia zisku pre stanovenie základní odvodu zo zisku by bolo účelné buď zmeniť metodiku zúčtovania zisku tak, aby do výkonov boli zaúčtované len uhradené odberateľské faktúry, alebo potom vykázaný zisk podľa súčasnej metodiky redukovať pre výpočet odvodu o neuhradené faktúry. Tento návrh vyplýva z nasledujúcej nežiaducej skutočnosti: Do výkonov, a tým aj po odpočte nákladov aj do zisku sú zahrňané tržby už na základe zaslanej faktúry po vyskladnení tovaru či vykonaní služieb. Úhrada faktúry zo strany odberateľa je potom podľa dohody o platení faktúry odložená o 14 dní od doručenia faktúry, čo spolu s 3 dňami na doručenie môže dosiahnuť 17 dní, po ktoré sú pohľadávky za odberateľmi kryté bankovým úverom. U vývozu je táto lehota ešte dlhšia. Avšak v mnohých prípadoch – a to v súčasnej dobe možno považovať za pravidlo – odberateľ (tuzemský, ale aj zahraničný) neuhradí faktúru ani v stanovenej dobe splatnosti, ale vzhľadom na svoju platobnú neschopnosť až omnoho neskôr. Takto už pohľadávka nie je krytá ani úverom a platobná neschopnosť sa reťazovite prenáša z odberateľa na dodávateľa. A keďže súčasťou zisku, a tým aj povinnosti odvodu zo zisku je faktúra už po jej vyhotovení, ale pred úhradou, skutočným zdrojom finančných prostriedkov na odvod je v lepšom prípade bankový úver na pohľadávky do lehoty splatnosti (dnes nazývaný úverom na obežné prostriedky), ale častejšie aj finančné prostriedky z neuhradených dodávateľských faktúr. To vtedy, keď už prešla lehota splatnosti, banka pohľadávku neúveruje, ale odberateľ faktúru ešte stále neuhradil. A pretože úhrada odvodu je prioritou pred úhradou faktúr, dodávateľské faktúry zostávajú dlhšiu dobu neuhradené.

Z doterajších skúseností vyplýva, že dotácie (investičné aj neinvestičné) nie je možné odbúrať v plnom rozsahu a mali by sa ponechať (za určitých dohodnutých

podmienok) v tých činnostiach, kde podnikateľská sféra neprejavuje záujem o túto činnosť. Napr. by mohlo ísť o nasledovnú činnosť:

- ekologické investície,
- závodné stravovanie, pokiaľ ho realizujú samostatné organizácie,
- výchova učňov, pokiaľ zo strany výrobných organizácií nie je záujem o plnú kapacitu učilišta,
- riešenie vplyvu konverzie atď.

Pri poskytovaní dotácií je však dôležité, aby organizácie poberajúce dotáciu, nestratili záujem o efektívnosť svojej činnosti. V dotačnom systéme by sa mal preto uplatňovať napr. nasledujúci postup:

- zaviesť kontrolu bezprostredne po skončení roku vyúčtovania poskytnutej dotácie,
- po skončení celej akcie okrem vyúčtovania finančného objemu tiež preukazovať dosiahnutie plánovaných parametrov (u investičných dotácií),
- v priebehu poskytovania dotácie ju podmieniť určitým plnením napr. z oblasti ekologickej a sociálnej, ktoré by za bežných okolností podnik plniť nemusel.

Finančná politika v transformačnom období využíva v zásade pôsobiace ekonomicke nástroje. V jednotlivých prípadoch sa nezaobíde bez selektívne pôsobiacich nástrojov napr. vo forme daňových zvýhodnení — odpustením dane na 2–3 roky — pri mimoriadne inovačne atraktívnom projekte podniku, ktorý vytvára nové pracovné príležitosti a bude výrazným prínosom pre štátny rozpočet.

Malé podniky zvyšujú pružnosť systému, pružnejšie reagujú na požiadavky trhu a tiež prispievajú k formovaniu celkovej konkurenčnej atmosféry, ktorá nútí aj veľké podniky k pružnejšej adaptácii. Malé podniky vytvárajú aj dobré pracovné príležitosti, napr. umožňujú umiestniť pracovné sily uvoľnené v rámci reštrukturalizačných programov z veľkých podnikov. Problematike vzniku a rozvoja malých a stredných podnikov by mala byť preto venovaná u nás zvýšená pozornosť, podobne ako je to vo vyspelých trhových ekonomikách.

Makroekonomická politika bude aj ďalej prekonávať neustále zmeny, najmä vo svojich formách a konkrétnych opatreniach vo vzťahu k podnikateľskej sfére. Preto je potrebné aj ďalej hľadať optimálne vzájomné väzby makro- a mikrosféry pre ďalšie zdokonalovanie stimulácie podnikateľských aktivít.

SUMMARY

Toward the Issue of Stimulation of Entrepreneurial Activities

The paper is focused on issues of stimulation of entrepreneurial activities in Czechoslovakia during the transformation period. An inspiration for Czechoslovak economic policies towards fostering entrepreneurial activities can be sought in an experience from implementation of macroeconomic policies (particularly tax policies) abroad. The article presents some suggestions concerning improvement of stimulation of entrepreneurial activities, namely, the possibility of tax relief during initial periods of enterprise's existence, tax base reductions in profit taxation, change in profit accounting method and, finally, selective granting of subsidies for particular activities (coupled with an efficient supervision).